

Історія науки і техніки: пошуки, дискусії

УДК 63:001:93/94:930.25.,1917–1990"

Білоцерківська А. С.

ІСТОРІЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ АГРАРНОЇ НАУКИ В ДОКУМЕНТАХ ЦЕНТРАЛЬНОГО ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ВИЩИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ ТА УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ (1917 – 1990 рр.)

У статті здійснено огляд документів Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України з історії вітчизняної сільськогосподарської науки у 1917 – 1990 рр. Модернізація і подальший розвиток сільського господарства в Україні є одним з пріоритетних напрямків трансформації АПК. Таким чином, продовольча безпека як один з найважливіших векторів розвитку виходить на перший план. У цьому контексті, вивчення еволюції агрономічної думки вітчизняних вчених стає актуальним.

Показано зв'язок дослідження з науковими темами Національної сільськогосподарської наукової бібліотеки Національної академії аграрних наук України ("Історія утворення і діяльності науково-дослідних і навчальних закладів сільськогосподарського профілю в Україні"). Автор зробив вибір в списку архівних фондів, які прямо або до деякої міри є носіями аграрної історії. З метою систематизації інформації про розвиток сільськогосподарської науки виділено основні етапи її інституційного розвитку. Детальний опис архівних фондів, які віддзеркалюють розвиток сільського господарства та аграрної. Проаналізувавши архівні матеріали, вдалося з'ясувати, що найбільш інформативним для дослідження історії сільськогосподарської науки є фонд 27 "Міністерство сільського господарства УРСР" (1919 - 1985 рр.), який містить управлінську документацію.

Ключові слова: історія аграрної науки, Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, сільське господарство, галузева академія, науково-дослідні інститути.

У наш час модернізація вітчизняного сільського господарства є одним із пріоритетних напрямів трансформації економіки. Ураховуючи вище зазначене важливу значення набуває осмислення історії агрономічної думки радянського періоду.

Історико-наукові дослідження становлення та розвитку вітчизняної сільськогосподарської науки, що нині проводяться в межах діяльності Центру історії аграрної науки Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук України (ННСГБ НААН), тісно пов'язані з архівними установами. Дослідження є складниками наукових тем ННСГБ НААН: "Історія становлення та діяльності науково-дослідних і освітніх закладів аграрного профілю в Україні" (№ держреєстрації 0107U003107) і "Науково-організаційні та концептуальні основи становлення та розвитку сільськогосподарської дослідної справи в Україні: теоретико-методологічні, історико-наукознавчі, біографічні та джерелознавчі аспекти дослідження" (№ держреєстрації 0111U003538).

Фахівці Центру історії аграрної науки в межах історико-бібліографічної серії "Аграрна наука в особах, документах, бібліографії", започаткованої ННСГБ НААН до ювілейних заходів з приводу 75-річчя створення Національної академії аграрних наук України, готують збірки документів і матеріалів, які розкривають основні науково-організаційні етапи поступу сучасної академії: 1. "Сільськогосподарський науковий комітет України (1918–1927)" [1], 2. "Науково-консультаційна рада Народного комісаріату земельних справ УСРР (1927–1930)" [2], 3. "Всеукраїнська академія сільськогосподарських наук (1931–1935)" [3], 4. "Сільське господарство УРСР та його наукове забезпечення у 1940–1946 роках" [4], 5. "Відділ сільськогосподарських наук АН УРСР (1945–1956)" [5], 6. "Українська академія сільськогосподарських наук (1956–1962)" [6], 7. "Південне відділення Всесоюзної академії

сільськогосподарських наук ім. В. І. Леніна (1969–1990)" [7]. На разі підготовлене до друку видання "Науково-організаційні засади розвитку аграрної науки та її управління в УРСР (1962–1969 рр." [8].

Метою видання збірників документів і матеріалів є відтворення мовою першоджерел науково-організаційних засад розвитку аграрної науки та її управління у різні періоди. Перевага надається документам, які, на думку укладачів, найяскравіше відтворюють історію вітчизняної сільськогосподарської науки в досліджувані періоди, діяльність керівних органів, структуру інститутів та станцій, персональний склад, матеріально-технічну базу тощо.

До збірників входять накази, постанови, протоколи і витяги з протоколів засідань, нарад, тематичні плани, звіти, кошториси, положення, листування, що стосуються окремих аспектів діяльності галузевих науково-дослідних установ. Більшість з них публікуються повністю.

При підготовці збірників враховується неприпустимість втручання в лексичну, словотвірну, фонетичну й граматичну підсистему мови. Пунктуація теж залишається відповідно до оригіналу документа. Описки виправляються без застережень. Помітки ділового характеру опускаються. У справочинних документах подається дата їх підписання та затвердження, а в авторських документах – дата написання. Кожний документ має пошукові дані (легенду), в яких вказуються номери фондів, описів, справ, аркушів, зазначається дата документа.

Збірники розраховані на науковців, істориків науки і техніки, аспірантів, викладачів і студентів, усіх, хто цікавиться історією становлення та розвитку сільськогосподарської дослідної справи в Україні. Матеріали досліджень можуть використовуватися у практиці управління аграрною наукою, у вузівській підготовці спеціалістів-істориків при вивченні сільськогосподарських навчальних дисциплін окремих тем курсів "Історія України", "Сільське господарство", "Історія сільськогосподарських наук".

Окремо слід також відмітити монографію "Сільськогосподарська дослідна справа в Україні від зародження до академічного існування: організаційний аспект" знаного дослідника історії аграрної науки, професора В.А. Вергунова, що ґрунтувалася на архівних матеріалах, зокрема із фондів ЦДАВО України [9]. У праці розкриваються особливості розвитку вітчизняної сільськогосподарської науки та дослідної справи у другій половині XIX – початку XXI ст., проаналізовано процес інституціоналізації галузі та окреслено внесок провідних спеціалістів-аграрників.

Незважаючи на багатогранність, великомасштабність та системність історико-наукових досліджень, результати яких відображені у вищенаведених роботах, залишається проблема опису джерельної бази з історії сільськогосподарської дослідної справи, зокрема архівних матеріалів, які зберігаються у Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України).

Для системного опису джерельної бази необхідно з'ясувати інституційну еволюцію науково-освітніх закладів аграрного профілю, оскільки, зазвичай, одиницею архівного фонду є установа. Тому ми нижче подаємо інформацію про центри управління сільськогосподарською наукою (1918 – 1990 рр.):

1918 – 1927	Сільськогосподарський науковий комітет України
1927 – 1930	Науково-консультаційна рада Народного комісаріату земельних справ (Наркомзему УСРР)
1931 – 1935	Всеукраїнська академія сільськогосподарських наук
1935 – 1940	Сектор науково-дослідних установ Наркомзему УРСР
1941 – 1945	Сектор науково-дослідних установ Наркомзему УРСР
1945 – 1956	Сектор науково-дослідних установ Наркомзему УРСР (у 1947–1948 рр. – Управління науково-дослідних установ, у 1949–1952 рр. – Управління сільськогосподарської пропаганди, у 1953 р. – Головне управління сільськогосподарської пропаганди та науково-дослідних установ, у 1954 р. – Головне управління сільськогосподарської пропаганди та науки, у 1955–1955 рр. – Головне управління сільськогосподарської науки); Відділ сільськогосподарських наук АН УРСР
1956 – 1962	Українська академія сільськогосподарських наук
1962 – 1969	Управління науки, пропаганди і впровадження передового досвіду (з 1965 р. – Головне управління сільськогосподарської науки) Міністерства сільського господарства УРСР; Відділ сільськогосподарських наук АН УРСР (1962–1963).
1969 – 1990	Південне відділення Всесоюзної академії сільськогосподарських наук ім. В.І. Леніна

Найбільш інформативним для дослідника історії аграрної науки є фонд 27 "Міністерство сільського господарства УРСР" (1919 – 1985 рр.), який містить великий масив матеріалів з тематики. У ньому сконцентровано управлінську документацію: постанови, накази, розпорядження, протоколи, довідки, звіти, тематичні плани, штатні розписи. У результаті вивчення цієї групи документів можна з'ясувати основні закономірності та особливості розвитку аграрної науки досліджуваного періоду, реконструювати мережу науково-дослідних установ та їх ієрархію, розкрити напрямки діяльності галузевих інститутів, станцій, експериментальних баз, опорних пунктів, повернути забуті імена вітчизняних вчених-аграріїв, які своєю клопіткою працею зробили вагомий внесок у становлення та організацію сільськогосподарської дослідної справи.

Відомості про розвиток аграрної сфери у добу Української революції 1917 - 1921 рр. зберігаються у фондах: 1060 Народне міністерство земельних справ УНР (1917 – 1918 рр), 1061 Міністерство земельних справ Української Держави (1918 р.), 1062 Народне міністерство земельних справ Української Народної Республіки (1918 – 1922 рр. Інформацію про вчених-аграріїв цього періоду, які займали державні посади, можна відшукати у фондах Ради міністрів Української Держави (1918 р.), Ради народних міністрів Української Народної Республіки (1918 – 1923 рр.).

Окремі матеріали з історії сільськогосподарської науки доби революції містяться у фондах: 2196 "Міністерство продовольчих справ Української держави" (1918 р.), 2197 "Народне міністерство продовольчих справ Української Народної республіки" (1918 р.), 2198 "Міністерство продовольчих справ Української Народної Республіки (при С.В. Петлюрі)" (1918–1919 рр.), 2201 "Міністерство освіти Української Держави" (1918 – 1919 рр.).

Окремо слід відмітити фонди науково-дослідних інститутів, зокрема: 1) фонд 23 "Український науково-дослідний інститут рослинництва" (1929 – 1931); 2) фонд 25 "Український науково-дослідний інститут механізації і електрифікації сільського господарства" (1931 – 1991 рр.); 3) фонд 29 "Український генетико-селекційний інститут" (1928 – 1930 рр.); 4) фонд 85 "Український науково-дослідний інститут кадрів соціалістичного сільського господарства" (1930 – 1934 рр.); 5) фонд 1229 "Український науково-дослідний інститут економіки і соціалістичного сільського господарства" (1928 – 1936 рр.); 6) фонд 4334 "Український науково-дослідний інститут лісового господарства та агролісомеліорації

ім. Г.М. Висоцького" (1930 – 1937 pp.; 1945 – 1965 pp.); 7) фонд 4724 "Український науково-дослідний інститут економіки та організації сільського господарства" (1956 – 1970 pp.); 8) фонд 4759 "Український науково-дослідний інститут землеробства" (1931 – 1941 pp.; 1944 – 1970 pp.).

У першій половині 30-х pp. XX ст. відбувається академізація сільськогосподарської науки, що підтверджується створенням 1931 р. Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук. Матеріали про її діяльність структуровані у фонді 1055.

Наступний етап у розвитку сільськогосподарської дослідної справи відноситься до 1935–1940 pp., коли координаційним органом галузевої науки став Сектор науково-дослідних установ Наркомзему УРСР. На жаль, матеріали цієї установи відсутні у фондах ЦДАВО України. Роки Великої вітчизняної війни (1941 – 1945 pp.) системно віддзеркалені у документах фонду 27 (Сектор науково-дослідних установ НКЗС УРСР).

У цьому ж фонді містяться відомості Сектор науково-дослідних установ (до 1946 р.), Управління науково-дослідних установ (1947 – 1948 pp.), Управління сільськогосподарської пропаганди (1949 – 1952 pp.), Головне управління сільськогосподарської пропаганди та науково-дослідних установ (1953 р.), Головне управління сільськогосподарської пропаганди та науки (1954 р.), Головне управління сільськогосподарської науки (1955 – 1956 pp.).

З 1956 р. по 1962 р. функціонувала Українська академія сільськогосподарських наук. Відомості про її діяльність зберігаються в окремому фонді 4861. Діяльність Південного відділення Всесоюзної академії сільськогосподарських наук ім. В.І. Леніна (1969 – 1990) висвітлюється в документах окремого фонду 5176.

Серед справ фонду 1 "Верховна Рада України" (1917 – 1999 pp.) можна відшукати інформацію про розвиток сільськогосподарської науки. Наприклад, у матеріалах справ Президії Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету Рад робітничих, селянських і червоноармійських депутатів за 1920 – 1933 pp. зберігаються управлінська документація з питань реконструкції та проведення колективізації тощо. У фонді 2 "Кабінет Міністрів України" (1918 – 1995 pp.) систематизовані стенограми, протоколи Української економічної наради, відомості про стан сільського господарства на 1924 р.

У фонді 337 "Державна планова комісія при Раді Народних Комісарів (Укрдержплан)" (1922 – 1931 pp.) зберігаються документи Сільськогосподарської секції (1922 – 1931 pp.), директиви Держплану про складання п'ятирічного перспективного плану розвитку сільського господарства, плани роботи Укрекономради та фінансування й механізації сільського господарства України. У Секції соціалістичної культури і науки (1927 – 1931) знаходяться протоколи засідань президії Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук, пленуму Ради з'їздів видавництва УРСР, директивні вказівки урядів СРСР і УРСР з питань науки, однорічні та п'ятирічні плани діяльності науково-дослідних інститутів та підготовки науково-викладацьких і науково-дослідницьких кадрів.

У фонді 2501 "Сорто-насінневе управління Державного об'єднання цукрової промисловості РРФСР і УРСР" (1922 – 1927 pp.) та фонді 3040 "Українська економічна нарада (УЕН)" також можна виокремити відомості з питань розвитку аграрної галузі.

У фонді 166 "Міністерство освіти України" (1917 – 2000 pp.) зберігаються статuti науково-дослідних установ, протоколи засідань Президії Сектора науки Наркомосу УРСР, Першого пленуму Укрнауки (1925 р.), листування з інститутами та науково-дослідними установами щодо організації наукових з'їздів, нарад та про рецензування та видання наукових робіт з агрономії. Серед архівних матеріалів Управління професійної освіти (1919 – 1930 pp.)

зберігається звітна документація (навчальні плани, звіти вузів, технікумів, профшкіл сільськогосподарської освіти), яка віддзеркалює рівень підготовки сільськогосподарських працівників.

Окремо слід відзначити збережені документи галузевих товариств, зокрема Всеукраїнського агрономічного товариства (1920 – 1925 рр.). У фонді 90 зберігається організаційно-розпорядча документація (статут товариства, програма Всеукраїнської агрономічної наради, протоколи засідань Центральної ради товариства, правління, ревізійної комісії, секцій товариства, нарад агрономів) звітна документація (звіти і доповідні записки товариства і його відділів про їх діяльність) та листування з Радою Народних Комісарів УРСР, наркоматами, редакцією "Комуніст", Всеукраїнським і губернським виставковими комітетами, дослідними станціями, сільськогосподарськими трестами, відділами товариства з підготовки до Всесоюзної сільськогосподарської і кустарно-промислової виставок у Москві в 1923 р. тощо.

Цінні відомості про розвиток сільськогосподарської кооперації у 1920-х рр. надають збережені справи фонду 290 "Всеукраїнська рада сільськогосподарської кооперації "Сільський господар" (1921 – 1930 рр.)

Важливою інформацією про віхи життя та професійної діяльності окремих вітчизняних вчених-аграріїв можна скористатися, використавши справи фондів: 331 "Уповноважений Комісії сприяння вченим РНК СРСР при РНК УСРР" (1921 – 1938 рр.); 4819 "Державний комітет РМ УСРР з координації науково-дослідних робіт" (1957 – 1968 рр.); 1267 "Інститут Червоної професури" (1932 – 1937 рр.).

Серед архівних матеріалів газетних редакцій також можна виокремити важливу інформацію з проблеми розвитку аграрної справи. Доцільно скористатися документами фондів: 2834 "Редакція і видавництво журналу "Сільськогосподарський пролетар" (1923 – 1927 рр.), 2835 "Редакція журналу "Український агроном" (1927 – 1928 рр.), 2837 "Редакція журналу "Український землевпорядник" (1926 – 1929 рр.), 3097 "Редакція журналу "Український лісовод" (1926 – 1929 рр.), що видавалися Всеукраїнським комітетом професійної спілки робітників землі і лісу.

Отже, наявна джерельна база у фондах Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України щодо вивчення історії дозволяє комплексно реконструювати становлення та розвитку сільськогосподарської дослідної справи в Україні у період 1917 – 1990 рр. Перспективою подальших історичних розвідок з проблеми є детальний аналіз архівних матеріалів.

1. Сільськогосподарський науковий комітет України (1918 – 1927 рр.) : зб. док. і матеріалів. До 75-річчя створення Укр. акад. аграр. наук / УААН, ДНСГБ ; уклад. В. А. Вергунов, А. С. Білоцерківська, Б. К. Супіханов, С. Д. Коваленко ; за заг. ред. М. В. Зубця, Ю. Ф. Мельника ; наук. ред. В. А. Вергунов. – К. : Аграр. наука, 2006. – 526 с. : портр., фото. – (Іст.-бібліогр. сер. "Аграрна наука України в особах, документах, бібліографії" ; кн. 14).

2. Науково-консультаційна рада Народного комісаріату земельних справ УСРР (1927 – 1930 рр.) : зб. док. і матеріалів / НААН, ДНСГБ ; уклад. В. А. Вергунов, О. О. Черниш, З. П. Кірпаль [та ін.] ; під заг. ред. М. В. Зубця, Ю. Ф. Мельника ; наук. ред. В. А. Вергунов. – К., 2010. – 600 с. : портр., фото. – (Іст.-бібліогр. сер. "Аграрна наука України в особах, документах, бібліографії" ; кн. 41).

3. Всеукраїнська академія сільськогосподарських наук (1931 – 1935 рр.) : зб. док. і матеріалів. До 75-річчя створення Укр. акад. аграр. наук / УААН, ДНСГБ ; уклад. В. А. Вергунов, І. В. Гриник, З. П. Кірпаль [та ін.] ; під заг. ред. Ю. Ф. Мельника ; наук. ред. В. А. Вергунов. – К. : Аграр. наука, 2006. – 311 с. : портр., фото. – (Іст.-бібліогр. сер. "Аграрна наука України в особах, документах, бібліографії" ; кн. 15).

4. Сільське господарство УРСР та його наукове забезпечення у 1940 – 1946 роках : зб. док. і матеріалів / НААН, ДНСГБ, ЦДАВО України ; уклад. : М. В. Присяжнюк, В. А. Вергунов, В. І. Кучер [та ін.] ; під заг. ред.

М. В. Присяжнюка ; наук. ред. В. А. Вергунов. – К. : Нілан-ЛТД, 2012. – 756 с. – (Іст.-бібліогр. сер. "Аграрна наука України в особах, документах, бібліографії" ; кн. 62).

5. Відділ сільськогосподарських наук АН УРСР (1945–1956) : зб. док. і матеріалів / УААН, ДНСГБ, НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; уклад. В. А. Вергунов, З. П. Кірпаль, Н. І. Семчук [та ін.] ; за наук. ред. М. В. Зубця. – К. : Аграр. наука, 2008. – 348 с. – (Іст.-бібліогр. сер. "Аграрна наука України в особах, документах, бібліографії" ; кн. 21).

6. Українська академія сільськогосподарських наук (1956–1962 рр.) : зб. док. і матеріалів. До 75-річчя створення Укр. акад. аграр. наук / УААН, ДНСГБ ; уклад. В. А. Вергунов, Н. Б. Щebetюк, Б. К. Супіханов, О. Б. Бакуменко ; під заг. ред. М. В. Зубця, Ю. Ф. Мельника ; наук. ред. В. А. Вергунов. – К. : Аграр. наука, 2006. – 377 с. : портр., фото. – (Іст.-бібліогр. сер. "Аграрна наука України в особах, документах, бібліографії" ; кн. 16).

7. Південне відділення ВАСГНІЛ (1969 – 1990) : зб. док. і матеріалів. До 80-річчя створення НААН / НААН, ДНСГБ ; уклад. В. А. Вергунов, З. П. Кірпаль, В. І. Кучер [та ін.] ; наук. ред. М. Д. Безуглий. – К., 2011. – 544 с. : портр., фото. – (Іст.-бібліогр. сер. "Аграрна наука України в особах, документах, бібліографії" ; кн. 47).

8. Науково-організаційні засади розвитку аграрної науки та її управління в УРСР (1962–1969 рр.) : зб. док. і матеріалів / НААН, ННСГБ, ЦДАВО України, ЦДАГО України ; уклад. : В. А. Вергунов, О. О. Черниш, В. І. Кучер [та ін.] ; за заг. ред. В. Ф. Петриченка ; наук. ред. В. А. Вергунов. – Вінниця : ТОВ "Нілан-ЛТД", 2014. – 1464 с. – (Іст.-бібліогр. сер. "Аграрна наука України в особах, документах, бібліографії" ; кн. 72).

9. Вергунов В. А. Сільськогосподарська дослідна справа в Україні від зародження до академічного існування: організаційний аспект / В. А. Вергунов ; ННСГБ НААН. – К. : Аграр. наука, 2012. – 416 с. (Іст.-бібліогр. сер. "Аграрна наука України в особах, документах, бібліографії" ; кн. 68).

10. Краткий справочник Центрального государственного архива Октябрьской революции, высших органов государственной власти и органов государственного управления Украинской ССР / сост. Р. И. Ткач, В. М. Брожек, В. В. Прокопчук, А. Л. Рыбалко ; под ред. С. В. Кульчицкого // Глав. архив. упр-ние при СМ УССР. – К., 1984. – 416 с.

11. Центральний державний архів Жовтневої революції і соціалістичного будівництва УРСР : путівник / ред. кол. : Л. В. Гусева, М. К. Колесник, С. О. Розін, [та ін.] ; Архівне упр. – Х., 1960. – 674 с.

Nowadays, modernization and further development of agriculture in Ukraine is one of the priorities of the state development. Therefore, the food security of its people as one of the most important vectors of development comes to the fore. In this context, the experience of the past history of agronomic opinion and its renowned scholars, true Ukrainian patriots becomes relevant.

The article presents a comprehensive analysis and systematization of documents of the Central State Archive of the higher authorities and government of Ukraine concerning the history of agricultural science during the 1917–1990. It is shown the actuality, connection of the study with scientific themes of the National Agricultural Scientific Library of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine ("The history of the formation and activities of research and educational institutions of the agricultural profile in Ukraine" and "Scientific-organizational and conceptual basis of the formation and development of agricultural research in Ukraine: theoretical, methodological, historical naukovedcheskie, and biographical aspects of the study of sources"), analyzed existing historiographical sources.

The author made a selection on the list of archival funds that directly or to some extent are carriers of the agrarian history. In order to systematize the information on the development of agricultural science alone are highlighted the main stages in its organizational coordination. The detailed description of archives that are directly related to the development of agriculture, agricultural science, industry opinion is provided.

During the analysis of archival sources it was revealed that the most informative for the researcher of history of agricultural science is the fund 27 "Department of Agriculture URSR" (1919–1985), which contains a large array of materials related to the study topic. The information contained in regulations, orders, protocols, reference books, reports, case plans, staff list. Through the analysis of primary sources out basic patterns and characteristics of agricultural science in the study period are found, a network of research institutions and its subordination, diverse activities of branch institutes, stations and experimental bases, strong points are revealed, forgotten names of scientists are recovering, that their work did contribute to the development and organization of agricultural research business.

This scientific work includes cited analysis of documents from the funds of other government departments, branch academies, research institutes, coordination of agricultural science societies, office of publishing houses specialized newspapers and magazines.

The author concludes that the available source base in the Central State Archive of higher authorities and government of Ukraine is the most informative to perform research on the study of the history of formation and development of agricultural research business in Ukraine during 1917–1990's. Perspectives of further work in this direction is the detailed analysis and specification of the content of some archival materials archival collections that relate directly to agricultural science.

Keywords: history of agricultural science, Central State Archive of higher authorities and government of Ukraine, agriculture, industrial academy, research institutes.

1. Silskohospodarskyi naukovyi komitet Ukrainy (1918–1927 rr.) : zb. dok. i materialiv. Do 75-richchia stvorennia Ukr. akad. ahrar. nauk / UAAN, DNSHB ; uklad. V. A. Verhunov, A. S. Bilotserkivska, B. K. Supikhanov, S. D. Kovalenko ; za zah. red. M. V. Zubtsia, Yu. F. Melnyka ; nauk. red. V. A. Verhunov. – K. : Ahrar. nauka, 2006. – 526 s. : portr., foto. – (Ist.-bibliohr. ser. "Ahrarna nauka Ukrainy v osobakh, dokumentakh, bibliografii" ; kn. 14).
2. Naukovo-konsultatsiina rada Narodnoho komisariatu zemelnykh sprav USRR (1927–1930 rr.) : zb. dok. i materialiv / NAAN, DNSHB ; uklad. V. A. Verhunov, O. O. Chernysh, Z. P. Kirpal [ta in.] ; pid. zah. red. M. V. Zubtsya, Yu. F. Melnyka ; nauk. red. V. A. Verhunov. – K., 2010. – 600 s. : portr., foto. – (Ist.-bibliohr. ser. "Ahrarna nauka Ukrainy v osobakh, dokumentakh, bibliografii" ; kn. 41).
3. Vseukrainska akademiia silskohospodarskykh nauk (1931–1935 rr.) : zb. dok. i materialiv. Do 75-richchia stvorennia Ukr. akad. ahrar. nauk / UAAN, DNSHB ; uklad. V. A. Verhunov, I. V. Hrynyk, Z. P. Kirpal [ta in.] ; pid. zah. red. Yu. F. Melnyka ; nauk. red. V. A. Verhunov. – K. : Ahrar. nauka, 2006. – 311 s. : portr., foto. – (Ist.-bibliohr. ser. "Ahrarna nauka Ukrainy v osobakh, dokumentakh, bibliografii" ; kn. 15).
4. Silske hospodarstvo URSS ta yoho naukove zabezpechennia u 1940–1946 rokakh : zb. dok. i materialiv / NAAN, DNSHB, TsDAVO Ukrayiny ; uklad. : M. V. Prysiazhniuk, V. A. Verhunov, V. I. Kucher [ta in.] ; pid. zah. red. M. V. Prysiazhniuka ; nauk. red. V. A. Verhunov. – K. : Nilan-LTD, 2012. – 756 s. – (Ist.-bibliohr. ser. "Ahrarna nauka Ukrainy v osobakh, dokumentakh, bibliografii" ; kn. 62).
5. Viddil silskohospodarskykh nauk AN URSS (1945–1956) : zb. dok. i materialiv / UAAN, DNSHB, NAN Ukrainy, Nats. b-ka Ukrainy im. V. I. Vernadskoho ; uklad. V. A. Verhunov, Z. P. Kirpal, N. I. Semchuk [ta in.] ; za nauk. red. M. V. Zubtsia. – K. : Ahrar. nauka, 2008. – 348 s. – (Ist.-bibliohr. ser. "Ahrarna nauka Ukrainy v osobakh, dokumentakh, bibliografii" ; kn. 21).
6. Ukrainska akademiia silskohospodarskykh nauk (1956–1962 rr.) : zb. dok. i materialiv. Do 75-richchia stvorennia Ukr. akad. ahrar. nauk / UAAN, DNSHB ; uklad. V. A. Verhunov, N. B. Shchebetiuk, B. K. Supikhanov, O. B. Bakumenko ; pid. zah. red. M. V. Zubtsia, Yu. F. Melnyka ; nauk. red. V. A. Verhunov. – K. : Ahrar. nauka, 2006. – 377 s. : portr., foto. – (Ist.-bibliohr. ser. "Ahrarna nauka Ukrainy v osobakh, dokumentakh, bibliografii" ; kn. 16).
7. Pivdenne viddilennia VASHNIL (1969–1990) : zb. dok. i materialiv. Do 80-richchya stvorennia NAAN / NAAN, DNSHB ; uklad. V. A. Verhunov, Z. P. Kirpal, V. I. Kucher [ta in.] ; nauk. red. M. D. Bezuhlyi. – K., 2011. – 544 s. : portr., foto. – (Ist.-bibliohr. ser. "Ahrarna nauka Ukrainy v osobakh, dokumentakh, bibliografii" ; kn. 47).
8. Naukovo-orhanizatsiini zasady rozvytku ahrarnoi nauky ta yii upravlinnia v URSS (1962–1969 rr.) : zb. dok. i materialiv / NAAN, NNSHB, TsDAVO Ukrayiny, TsDAHO Ukrayiny ; uklad. : V. A. Verhunov, O. O. Chernysh, V. I. Kucher [ta in.] ; za zah. red. V. F. Petrychenka ; nauk. red. V. A. Verhunov. – Vinnytsia : TOV "Nilan-LTD", 2014. – 1464 s. – (Ist.-bibliohr. ser. "Ahrarna nauka Ukrainy v osobakh, dokumentakh, bibliografii" ; kn. 72).
9. Verhunov V. A. Silskohospodarska doslidna sprava v Ukraini vid zarozhennya do akademichnoho isnuvannia: orhanizatsiynyi aspekt / V. A. Verhunov ; NNSHB NAAN. – K. : Ahrar. nauka, 2012. – 416 s. (Ist.-bibliohr. ser. "Ahrarna nauka Ukrainy v osobakh, dokumentakh, bibliografii" ; kn. 68).
10. Kratkyi spravochnyk Tsentralnoho hosudarstvennoho arkhiva Oktiabrskoy revolyutsii, vysshykh orhanov hosudarstvennoi vlasti i orhanov hosudarstvennoho upravleniia Ukrainskoi SSR / sost. R. Y. Tkach, V. M. Brozhek, V. V. Prokopchuk, A. L. Rybalko ; pod red. S. V. Kulchytskoho // Hlav. arkhiv. upr-nie pry SM USSR. – K., 1984. – 416 s.
11. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv Zhovtnevoi revolyutsii i sotsialistychnoho budivnytstva URSS : putivnyk / red. kol. : L. V. Husieva, M. K. Kolesnyk, S. O. Rozin, [ta in.] ; Arkhivne upr. – Kh., 1960. – 674 s.

Белоцерковская А. С.

**ИСТОРИЯ АГРАРНОЙ НАУКИ В ДОКУМЕНТАХ ЦЕНТРАЛЬНОГО
ГОСУДАРСТВЕННОГО АРХИВА ВЫСШИХ ОРГАНОВ ВЛАСТИ И УПРАВЛЕНИЯ
УКРАИНЫ (1917–1990 гг.)**

В статье осуществлены комплексный анализ и систематизация документов Центрального государственного архива высших органов власти и управления Украины относительно истории отечественной сельскохозяйственной науки в период 1917–1990 гг.

Ключевые слова: история аграрной науки, Центральный государственный архив высших органов власти и управления Украины, сельское хозяйство, отраслевая академия, научно-исследовательские институты.

© Білоцерківська А. С.

Стаття надійшла до редколегії 6.05.2014 р.